

Intergenerationel retfærdighed og konkurrerende fremtidshorisonter

Stefan Gaarsmand Jacobsen, lektor og centerleder for Center for Applied Ecological Thinking, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet, stefangj@hum.ku.dk

I de seneste år har der i Danmark været stigende interesse for at indskrive fremtidige generationers rettigheder i lovgivning og demokratisk praksis. Denne udvikling bygger både på en eksisterende dansk tradition for fremtidstænkning og nye internationale impulser som FN's "Declaration for Future Generations" fra 2024. Artiklen undersøger, hvordan danske forslag om at opnå repræsentation for fremtidige generationer kan fortolkes i en dansk kontekst præget af flere samtidige og til tider modstridende fremtidshorisonter. Med udgangspunkt i en samtidshistorisk analyse identificeres en idealtypisk spænding mellem to dominerende horisonter: dels en etableret, politisk-økonomisk orienteret fremtidsforståelse, dels en transformativ horisont, der anskuer økologiske kriser som en udfordring for demokratiets grundlag. Artiklen analyserer, hvordan disse horisonter former mulighederne for at institutionalisere hensynet til fremtidige generationer. Afslutningsvis diskuteres de strukturer, der opretholder de respektive fremtidshorisonters politiske indflydelse, samt hvordan fremtidstænkning kan fremme en mere demokratisk forankret og langsigtet klimapolitik.

Introduktion til fremtidige generationer i dansk og international politik

Hensynet til fremtidige generationer gik hånd i hånd med bæredygtighedens globale gennembrud i FN-rapporten *Our Common Future* fra 1987, også kendt i Norden som Brundtland-rapporten. Den leverede en udvidelse af det demokratiske rum for miljødiskussionen, der passede til det internationale sam-

funds gryende anerkendelse af klimaforandringerens trussel. 2015 var ligeledes et afgørende år for troen på, at fremtidige generationer kunne sikres gennem internationale aftaler og handlekraft fra demokratiske lande. Paris-aftalen blev godkendt, men den var uden bindende mål, og optimismen blev udfordret af, at verdensøkonomien styrede imod overskridelsen af "planetære grænser" – et begreb fra videnskabelige kredse, der nu bredte sig til offentligheder (Steffen o.a., 2015).

Med voksende miljø- og klimarisici vokser også omfanget af de opgaver, vi efterlader til fremtidige generationer. Eksperter peger på enorme opgaver i at håndtere globale temperaturstigninger, forurening, biodiversitet og grundlaget for fødevarerproduktion, og det har fået borgere i forskellige lande til at vurdere, at fremtidige generationer stilles dårligere end dem selv (Schalin, 2025). Spørgsmålet er, hvorvidt et blik for langsigtet bæredygtighed kan opfattes som en betingelse for samfundets demokratiske udvikling, og hvordan det er muligt at opnå en fælles forståelse af fremtidige generationers rettigheder.

I de seneste år har vi i Danmark set en stor interesse for at få fremtidige generationers rettigheder ind i dansk lovgivning og demokratisk kultur. Dette udvider mange års interesse for fremtidstænkning i Danmark og internationalt med mere konkrete ideer om at skabe institutioner og repræsentation for fremtidige generationer. I 2025 gik en række danske organisationer sammen og skabte *Fremtidskoalitionen*, der sigter mod trivsel og bæredygtighed i fremtiden. Fremtidskoalitionen responderer på konklusioner og intentioner fra FN, der i 2024 vedtog "Decla-

ration for Future Generations”, som er en del af det større program ”Pact for the Future” (UNRIC, 2024). EU-kommissionen fulgte op på dette spor og gav i 2024 kommissær Glenn Michallaf ansvar for at udvikle en ”strategi for retfærdighed mellem generationer” med henblik på at ”sikre, at nuværende og kommende generationers interesser tilgodeses i al vores politik og lovgivning” (EU, 2026). Målet for Fremtidskoalitionen og andre meningsdannere er at skabe forpligtende lovgivning og repræsentation for fremtidige generationers trivsel i dansk politik.

Denne artikel giver en samtidshistorisk analyse af de konkurrerende fremtidshorisonter, som ideer om fremtidige generationers rettigheder udfolder sig i

Det fornyede momentum bag fremtidspolitik giver nye perspektiver på forholdet mellem bæredygtighed, demokrati og socioøkonomiske forhold i Danmark. Samtidig har aktørerne bag Fremtidskoalitionen vidtrækkende ambitioner, der kræver bred mobilisering og nytænkning af demokratisk politik. Denne artikel giver en samtidshistorisk analyse af de konkurrerende fremtidshorisonter, som ideer om fremtidige generationers rettigheder udfolder sig i. I Danmark har der længe været en bred politisk accept af den tilgang til bæredygtig udvikling, som Brundtland-rapporten beskrev som ”... en udvikling, der opfylder nutidens behov uden at kompromittere fremtidige generationers muligheder for at opfylde deres egne behov” (WCED, 1987). Imidlertid har det vist sig, at fortolkningen af fremtidige behov i forhold til nutidens har antaget forskellige former siden slutningen af 1980’erne.

I artiklen undersøger jeg, hvordan nye ideer om implementeringen af fremtidige generationers rettigheder modtages i et allerede eksisterende dansk spænd af samtidige – og til tider modstridende – fremtidshorisonter. Disse horisonter er min betegnelse for de samfundsmæssige muligheder og risici, som forskellige aktører anerkender som handlingsangivende på forskellige tidspunkter i fremtiden. Disse aktører findes på tværs af civilsamfund, politik

og videnskab. Jeg arbejder med en idealtypisk opdeling mellem 1) en dominerende fremtidshorison, som har været styrende i politik og økonomi i de seneste årtier, og 2) en transformativ fremtidshorison, der tager udgangspunkt i økologiske risici som en krise for demokratiet. Slutteligt diskuterer jeg, hvad der fastholder styrkeforholdet, og hvordan mulighederne for demokratisk klimahandling kan styrkes i den kontekst.

Fremtidige generationer i politisk-etisk forskning

Forud for den politiske interesse i fremtidige generationer har forskere indenfor intergenerationel retfærdighed og politisk repræsentation været optaget af, hvordan fremtidige generationers interesser kan indgå i demokratiske strukturer (Gosseries, 2009). Etikere peger på en forpligtelse for fremtiden, hvis det er et demokratisk mål at give indflydelse til alle, der bliver berørt af politiske beslutninger (Knudsen o.a., 2023). Andre har problematiseret, hvorvidt man kan afgøre en klar identitet eller en klar interessegruppe blandt fremtidige generationer (Jensen, 2015). Det gælder dels, fordi fremtidige generationer inkluderer alle ufødte mennesker, som derfor vil have vidt forskellige situationer og behov afhængigt af, om de bliver født i morgen eller om flere tusinde år. Den politiske filosof Simon Caney har imidlertid argumenteret imod, at vi kan lade menneskers ”placering i tid” afgøre, om de skal have rettigheder eller ej (2014), hvilket udvider rækkevidden af ansvaret. Tilsvarende har teoretikere argumenteret for, at identiteten af fremtidige ”folk”, der påvirkes af nutidige beslutninger, bør inkludere andre væsener end mennesker (Magaña, 2024).

Knudsen o.a. (2023) skelner på den baggrund mellem en ”maksimalistisk” tolkning af fremtidige generationer, hvor alt liv i al fremtid inkluderes, og de former for intergenerationel solidaritet, der allerede arbejdes med politisk, f.eks. i regi af EU. For at gøre både tidshorisonter og definitioner af fremtidige generationer mere håndterbare læner mange forskere sig op ad den videnskabelige konsensus om ændrede menneskelige livsvilkår, som findes i f.eks. FN’s klimapanel, IPCC. Det betyder, at det politiske udgangspunkt for diskussionen om fremtidige gene-

rationer oftest er viden om udsatte mennesker og de fremskrivninger, der fortæller, hvad der sker med naturgrundlaget, hvis nutidige befolkninger fortsætter deres måder at leve, forbruge og producere på (Morgan o.a., 2024). Det giver et fokus på fremtidige menneskelige generationer så tidligt som 2050-2100, mens den fjernere fremtid diskuteres i mindre præcise termer. For mange handler fremtidstænkning ikke om den præcise definition af, hvem eller hvornår de fremtidige generationer er, men om at modvirke tendenser til kortsigtethed i økonomi og politik samt mellem én valgperiode og den næste i demokratier (Gardiner, 2011).

Det er denne bredere interesse for fremtidige generationer i Danmark, som jeg fokuserer på. I min analyse af forskellige samtidshistoriske *fremtidshorisonter* trækker jeg på historikeren Reinhart Koselleck, der anvendte begrebet *forventningshorisont* til at analysere de omstillinger i europæisk tænkning, som oplysningstiden muliggjorde, og satte det i kontrast til de historisk opbyggede *erfaringsrum*, der prægede forskellige sociale grupper (Koselleck, 2004; Ewing, 2018). Jeg anvender ikke Kosellecks begreb om horisont i en strengt historisk-epistemologisk forstand, men som et heuristisk redskab til at undersøge fremtidsforestillinger (Altstaedt, 2024) og samtidige brudflader i politiske greb om fremtiden, og jeg taler om horisonter for at understrege usikkerheden, der opstår i at tale om det meget lange sigt, hvor endnu ufødte mennesker er samfundsbærende. Mens Koselleck arbejdede med sociale transformationer over flere definerende årtier i europæisk historie, fokuserer jeg på, hvordan flere, kortere og delvist konkurrerende fremtidshorisonter sameksisterer og påvirker modtagelsen af politiske ideer i den danske offentlighed.

En dominerende horisont: Fremtiden som omkostningseffektiv ligevægtstilstand

I dansk klima- og miljøpolitik siden 1980'erne er Brundtland-rapporten ofte blevet nævnt offentligt som en ledetråd. Ikke desto mindre har en anden idéformation været mest retningsgivende for politik og regulering; økologisk modernisering (Læssøe o.a., 2007; Ejning o.a., 2024). Dette bør ikke forveks-

les med det engelske begreb 'ecomodernism', som betegner en meget teknologioptimistisk miljøideologi (Karlsson, 2025). Økologisk modernisering er i Danmark blevet anvendt som en relativt neutral samlebetegnelse for forskellige bestræbelser på at sikre grønnere forhold uden grundlæggende at ændre vilkårene for industri, transport og forbrug. Her er fokus på naturbevarelse og økosystemers funktion sat i skyggen af konkrete teknologiske forbedringer, der kan give "mest miljø for pengene" – et slogan, som ledende politikere i både Socialdemokratiet og Venstre har kunnet acceptere politisk (Olsen, 2022). Trods forsøg på at nedtone vigtigheden af miljø og klima i starten af 2000'erne har arbejdet med at finde en omkostningseffektiv balance mellem industriregulering og miljøinvesteringer været et hovedspor i dansk politik fra 1980'erne til i dag. Det var gennem en længerevarende satsning på denne inkrementelle forandringssti, at daværende miljøminister Svend Aukens politik senere gav politikere muligheden for at fejre en status som et grønt foregangsland – man havde bevæget sig ind i fremtiden hurtigere end andre lande. Det giver anledning til forestillingen om, at Danmarks rolle internationalt er at danne forbillede for en epoke, hvor det er muligt at vokse i BNP, udvikle teknologi og samtidig blive CO₂-neutrale og miljømæssigt bæredygtige (Dyrhauge, 2021).

Økologisk modernisering er i Danmark blevet anvendt som en relativt neutral samlebetegnelse for forskellige bestræbelser på at sikre grønnere forhold uden grundlæggende at ændre vilkårene for industri, transport og forbrug

Denne politiske udvikling giver os en række karakteristika for, hvordan fremtiden tænkes og bearbejdes. Økologisk modernisering antager en fremtid med overskud i form af ny teknologi og BNP-vækst (Ejning o.a., 2024). Det har sat rammen for styrkeforholdet imellem politisk nytænkning, civilsamfund, miljømæssig og økonomisk ekspertise. Det er først og fremmest, fordi udviklingen af økologisk modernisering er sket i tandem med den øgede dominans af ge-

nerelle ligevægtsmodeller i økonomisk politik og videnskab siden 1970'erne (OECD, 2021). Sociologen Jens Beckert har peget på, hvordan teorier om økonomisk ligevægt – hvor der er balance mellem udbud og efterspørgsel på tværs af samfundets markeder – skaber forestillinger om fremtiden på linje med ideen om bæredygtighed (Beckert, 2016: 267). Som en del af teorien om fiktive forestillinger peger Beckert på, at et teknisk begreb som 'generel ligevægt' kan blive et centralt politisk pejlemærke over tid.

Det mest offentlige udtryk, som dette har haft i nyere dansk klimaøkonomi, er Det Økonomiske Råds (DØRS) fokus på optimal omkostningseffektivitet som en ramme for en vej mod en fremtid inden for Paris-aftalens mål. Da Klimaloven skulle vedtages i 2019, kritiserede en række af Rådets såkaldte økonomiske vismænd et manglende blik for omkostninger i fastsættelsen af klimamålet med 70 pct. reduktion af CO₂. Opgaven med at finde "den billigste tidsmæssige fremdrift for reduktioner frem mod 2050" burde ifølge vismændene sidestilles med Klimarådets arbejde for bæredygtighed (DØRS, 2019). Bæredygtighed er i denne kontekst defineret som det mål om "et klimaneutralt Danmark i 2050," som danske politikere har godkendt ved at underskrive Paris-aftalen. Omkostningseffektiviteten i de gældende økonomiske modeller er det bærende princip, der skal sikre bæredygtighed (DØRS, 2019). Dette står i kontrast til de potentielle skadesomkostninger på længere sigt, som bl.a. IPCC, IPBES og Klimarådet forholder sig til, hvis (når) 1,5-gradsmålet overskrides.

I Finansministeriet er der yderligere værktøjer, der sætter rammerne for, hvordan en bæredygtig fremtid kan planlægges – også efter 2050. Her er den samfundsmæssige diskonteringsrente især vigtig for fremtidige generationer. Diskonteringsrenten kan bruges, når man ønsker at beregne den langsigtede rentabilitet af investeringer eller reguleringer. Det er altså en form for langsigtede cost-benefit-analyser af f.eks. statslige penge i vindmøller, hospitaler eller transport- og landdistriktsregulering. Diskontering anvendes i langt de fleste stater og store organisationer, der reagerer på forventningen om, at verdensøkonomien fortsat vil vokse, og at teknologisk inno-

vation derfor over tid vil give lavere udgifter end dem, man skal betale nu. Sociologen Liliana Doganova forklarer fænomenet sådan, at fremtiden diskonteres i nutiden – altså nedskrives i værdi – fordi alle tiltag vil være billigere og mere tilgængelige i fremtiden (Doganova, 2024). I den danske stat anvendes en langsigtet diskonteringsrente over 70 år, som blev sat ned fra 2 pct. til 1,5 pct. i 2021 (Finansministeriet, 2021), mens IPCC's diskontering varierer i vurderingerne af forskellige dele af verdensøkonomien mellem 3 og 10 pct. (Alpizar o.a., 2023).

En diskontering på 1,5 pct. kan lyde lav, men effekten af renten kan være stor, når det handler om incitamenter til at investere i fremtiden. Hvis klimaøkonomer tager de biofysiske risici for en ubæredygtig fremtid med i billedet, kan vi finde argumenter for en diskontering på nul eller endda negativ (Weitzmann og Wagner, 2016). Hvis skaderne potentielt er enorme, giver det ikke mening at prissætte – og diskontere – dem, da man grundlæggende helst vil undgå dem. Men holder man fast i diskonteringsrenten som udgangspunkt, kan økonomer i Danmark og resten af verden støtte sig op ad IPCC's økonomiske vurdering om, at det kun koster meget lidt i form af BNP at løse klimakrisen (Kotchen o.a., 2023). Det fremstår som en nedtoning af klimakrisens omfang og omkostninger, og det forbliver imidlertid skjult for den demokratiske samtale, at fremtiden er diskonteret (Doganova, 2024).

I dansk politik har der været et fokus på at opretholde eller genopfinde en position som et fremtidsorienteret foregangsland i en international kontekst. Diskonteringen er én blandt flere faktorer, der giver et fokus på at skabe teknologiske løsninger, der kan eksporteres og give indtjening på relativt kort sigt. Denne orientering mod eksport går på tværs af både regeringspolitikere, industriens interesseorganisationer og fagbevægelsen (FH, 2020; DI, 2021). I tiden efter det såkaldte klimavalg i 2020 er statens satsninger på bæredygtighed blevet stadig mere rettet mod teknologisk innovation frem for social og kulturel innovation eller investering i uddannelse. Den strategiske implementering af klimamål har været præget af en politisk retning mod de større eksportvirksomheder, der blev inviteret til at lede regeringens klima-

partnerskaber i 2019 (Dansk Industri, 2021). Målet var både at understøtte 2030-målsætningen om 70 pct. reduktion i CO₂-udledninger og at vise nye veje til eksport og international konkurrenceevne (Regeringen, 2019). En lang række virksomheder deltog og har givet anbefalinger siden 2020 om forskellige sektorer fra energi til affald, byggeri, service, handel, luftfart og landbrug (Klimarådet, 2020). Kendetegnet for anbefalingerne er, at de tager udgangspunkt i den nuværende sammensætning af virksomheder og inkluderer virksomheder med størst økologisk fodaftryk, som betonindustrien og landbruget. Den politiske modtagelse er fokuseret på eksport af danske teknologier. Samtidig var opgaven udelukkende 2030-målsætningen om 70 pct. reduktion – hverken biodiversitet eller konsekvenser for længere sigt end 2030 var en del af opgaven (Erhvervsministeriet, 2019).

Samlet set bygger den dominerende horisont på den overbevisning, at enhver vej til fremtidig bæredygtighed skal baseres på økonomisk ligevægt og teknologisk innovation nærmere end en grundlæggende omstrukturering af det økonomiske system. En række metodikker – som diskontering og fokus på kortsigtet omkostningseffektivitet – giver et optimistisk billede af, hvordan der vil være tilstrækkelig BNP-vækst til at betale for skader og udgifter til omstilling.

En transformativ horisont: Fremtiden som risikabel og utopisk

Overfor den dominerende horisont, præget af økonomisk ligevægt, står en anden dansk fremtidshorisont, som er diskuteret bredt, men har haft sværere ved at bide sig fast i samfundsinstitutionerne. Det er en horisont, som er opstået i kraft af sociale bevægelser, NGO'ers og forskeres forsøg på at gøre gældende, hvordan eskalerende økologiske risici kan imødegås af demokratiske samfund, hvor det ikke er BNP-vækst, valgbarhed og kvartalsregnskaber, der er styrende. Disse forsøg bygger på en tradition, der i Danmark har udviklet sig parallelt med fortolkningerne af bæredygtig udvikling og økologisk modernisering. Rødderne findes i reaktioner på det berømte studie 'Grænser for vækst' og den første FN-

miljøkonference i Stockholm i 1972 (Gómez-Baggethun og Naredo, 2015). Her fandtes en kendetegnende blanding af kraftig og detaljeret opmærksomhed på miljøødelæggelser og miljörisici forbundet med industrialisering på globalt plan og et forsøg på at formulere en ny fremtidsvision. Det var i høj grad den konkurrence om at opnå størst økonomisk vækst, som både USA, Europa, Japan og Sovjetunionen havde deltaget i siden 2. Verdenskrig (Schmelter, 2016), som optog aktivister og intellektuelle. Både fagøkonomer, diplomater og politikere i USA og Europa satte imidlertid hårdt ind over for ideerne om grænser for vækst og nye veje (Gómez-Baggethun og Naredo, 2015). Den senere nobelprisvinder William Nordhaus udviklede en vækstmodel for klima og miljø, der inkluderede antagelser om teknologiske forbedringer, som ville mere end modsvare behovet for at begrænse væksten. Modellen blev præsenteret sammen med en ætsende kritik af forskerne bag 'Grænser for Vækst', som fik held til at marginalisere det vækstkritiske perspektiv i USA og Europa (Malm og Carton, 2024).

En transformativ fremtidshorisont er opstået i kraft af sociale bevægelser, NGO'ers og forskeres forsøg på at gøre gældende, hvordan eskalerende økologiske risici kan imødegås af demokratiske samfund, hvor det ikke er BNP-vækst, valgbarhed og kvartalsregnskaber, der er styrende

I dansk kontekst var der en væsentlig genopblomstring af den økologisk-orienterede debat om økonomien i slutningen af 1970'erne. Bestselleren 'Oprør fra midten' var karakteristisk for kritikken af vækst i Danmark og formuleringen af en såkaldt "humanistisk ligevægt", hvor det ikke var produktivitetsofølgelse, som stod i centrum (Meyer, Søvnald og Helveg Petersen, 1978). I denne bog var strukturel ulighed et centralt punkt for diskussionen om demokratisk legitimitet. Forfatterernes radikale fremtidstænkning var bl.a. baseret på at bekæmpe ulighed med indførelsen af borgerløn (Behrendt, 2020). Generelt var ideen, at en ny form for bæredygtig økonomisk

politik skulle kunne løse strukturelle problemer, og afhjælpe et politisk dødvande imellem liberalistiske og kommunistiske idealer. Lignende tematikker dukkede op i starten af 1980'erne, hvor danske forskere, særligt på RUC, tog inspiration fra Robert Jungks "Zukunftswerkstätten" og skabte de danske fremtidsværksteder. Her kunne fremtidsvisioner på én gang pege imod utopiske fremtider, bygge på konkrete erfaringer og udvikle demokratiske processer imod bæredygtighed (Gleerup og Egmos, 2022).

Trods den livlige debat blev denne nye fremtidsorientering ikke en politisk magtfaktor, særligt ikke i økonomiske spørgsmål. Fra slutningen af 1970'erne fulgte den danske økonomiske politik amerikanske og britiske tendenser til at satse mere entydigt på generelle ligevægtsmodeller som rettesnor for fremtidens muligheder. Det skete gennem en konsolidering af amerikansk økonomifaglighed (Stahl, 2022), som har dannet grundlaget for dansk økonomisk tænkning om klima indtil for relativt nylig.

Transformativ fremtidstænkning fik imidlertid fornyet kraft i takt med den stigende offentlige bevidsthed om klimakrisens konsekvenser på langt sigt. Som nævnt blev studierne af planetære grænser opdateret i 2015 (fra originalen i Rockström o.a., 2009). Disse grænser blev undersøgt ud fra en tværdisciplinær tilgang – Earth System Science – og delte mange grundlæggende indsigter med systemtilgangen anvendt i 'Grænser for Vækst' (1972). Paris-aftalen (2015) havde imidlertid givet et folkeligt og mediemæssigt fokus på global opvarmning. CO₂ i atmosfæren kunne forstås som en planetær grænse og en metrik, der kunne sammenlignes med BNP-vækst i Danmark og andre høj-emissionslande (Lund og Jacobsen, 2018).

Ideen om, at Danmark var et bæredygtigt foregangsland, er blevet problematiseret ud fra klimaforskningens præciseringer af de enkelte landes ansvar (Dyrhauge, 2021). Man kan sige, at forestillingen om, at Danmark allerede befandt sig i fremtiden relativt til andre landes klima- og miljøpolitik, blev kompromitteret. Ledende forskere som Katherine Richardson kommunikerede om de langsigtede risici for biodiversiteten, der fulgte i kølvandet på klimaforandringer og forurening (se f.eks. Abrahamsen

og Richardson, 2020). Begreber som "hothouse earth," "tipping points" og "Climate Endgame" blev på den vis en del af den danske debat om fremtidens økosystemer (Gjerris, 2024). Klima- og biodiversitetsforskere har reageret på disse risici ved at anbefale samfundet at finde veje til "transformative forandringer", hvilket giver en upræcis, men meget omfattende anvisning for politisk handling (IPBES, 2018). Det er begreber fra videnskabelig systemtænkning om feedbackmekanismer mellem forskellige udviklinger – positive og negative – der siden har præget den transformative fremtidshorisont.

Civilsamfundsgrupper i Danmark og andre lande har forsøgt at finde mere konkrete billeder af nye fremtider. Behovet for nye fremtidsfortællinger har i Danmark fået sit stærkeste udtryk hos aktivister i Den Grønne Ungdomsbevægelse (DGUB), hvis aktiviteter har udvidet sig fra at være centreret om protest mod utilstrækkelig politisk klimahandling til aktivt at sætte en dagsorden for bæredygtige fremtider. Den grønne ungdomsbevægelse foretog en udvikling mod klarere fremtidsforestillinger i 2022 med udgivelsen *En Grøn Retfærdig Fremtid* (DGUB, 2022). Dette var eksplicit en "fremtidsvision", der gav et udgangspunkt for at sammenkæde demokratiske processer lokalt med retfærdighed i relation til Danmarks globale økologiske fodaftryk.

Fremtidsvisionen er opdelt i kapitler om kategorier som uddannelse, byggeri, energi, landbrug, biodiversitet, medier og andet. Det giver omtrent det samme antal opdelinger, som der var klimapartnerskaber, og nogle tematikker overlapper. Men hvor sidstnævnte var rettet mod industrielle sektorer og et 2030-mål, så inkluderede DGUB kategorier som "Uddannelse" og "Global Klimaretfærdighed" og rettede idéer mod et ikke-defineret punkt i fremtiden, hvor Danmark ville være i overensstemmelse med Paris-aftalens 1,5-grads mål. *En Grøn Retfærdig Fremtid* argumenterer for, at nationale og lokale borgerting skal høres langt mere, når politikere udformer omstillingsplaner (DGUB, 2022: 6). De danske klimaborgerting havde på dette tidspunkt udgivet en række rapporter (Tønder, 2024), og tendensen var, at de 99 tilfældigt udvalgte borgere ønskede mere vidtgående og langsigtede forandringer end de for-

slag, der blev drøftet i Folketinget (ibid.). Ejsing o.a., (2024) har på baggrund af forskning i klimaborger-tingene argumenteret for, at samlingerne viser stort potentiale for en fremtidsorientering, der bryder med det kortsigtede fokus på vækstsmål til fordel for langsigtede klimaforpligtelser.

En nyere og mere eksplicit orientering mod langsigtede fremtider er Fremtidskoalitionen, som blev etableret af blandt andet tænketanken Wellbeing Lab (WELA) og konsulentbureauet Institut for Fremtidsforskning i 2024. Koalitionen består nu af over 20 organisationer (hovedsageligt NGO'er, tænketanke og aktivister i DGUB), som er samlet omkring principper, der i udgangspunktet er meget tæt på Brundtland-rapportens negative bestemmelse ved, at "nutidens beslutninger ikke sker på bekostning af fremtidige generationers mulighed for at leve gode liv" (Fremtidskoalitionen, 2024). Det nye i en dansk kontekst er koalitionen sigte om at skabe både "forpligtende lovgivning" for at nå mål om fremtidig trivsel og en institutionalisering i "armslængde fra regeringen", der skal sikre overensstemmelse med FN's fremtidspagt. Koalitionen har yderligere en bred demokratisk målsætning om, at "Fremtidige generationer skal have en etisk og fair repræsentation, som man med rimelighed kan forvente, at de selv ville acceptere". Dette er en version af demokratisk inklusion af fremtidige generationer, der ligger tæt op ad Caney's argument for ikke at diskriminere på grund af placering i tid.

Organisationer bag Fremtidskoalitionen har forud for samarbejdet på forskellig vis fortolket perspektiverne i FN's og EU's nye kurs med henblik på en langsigtet demokratisk udvikling i Danmark. Her har anledningen til langsigtet tænkning været bundet til økologiske temaer, herunder materielt forbrug i Danmark og internationale konsekvenser (Birkjær og Falkenfleth, 2024). Sideløbende med fortolkninger af internationale signaler har fortalere for fremtidige generationers politik orienteret sig mod national lovgivning i andre lande. Særligt Wales' "Well-being of Future Generations Act" fra 2015 har tiltrukket sig opmærksomhed (Buhelt og Striegler, 2023): en lovgivning, der krævede, at bæredygtig udvikling skulle vurderes i alle dele af walisisk lovgiv-

ning med henblik på at sikre fremtidige generationers rettigheder. Tidligere kommissær for fremtidige generationer i Wales, Sophie Howe, har givet oplæg i Danmark en række gange, siden hun forlod posten i 2023. Howe har bl.a. understreget den store indsats, der gik forud for kommissionens arbejde i form af "The Wales We Want" og trivselsmål for fremtidige generationer, der går på tværs af alle sektorer i landets økonomi (Howe, 2023). Præsentationen af konkrete resultater for langsigtet bæredygtighed har centreret sig omkring, hvorvidt udvidelsen af motorvejsnettet kunne være i overensstemmelse med fremtidige generationers rettigheder (Howe o.a., 2023) – altså et relativt begrænset område for implementering. Danske medlemmer af fremtidskoalitionen ser imidlertid langt større muligheder i en kontekst, hvor fremtidige generationers rettigheder skrives ind i dansk lovgivning (Ploug, 2025).

Den transformative horisont har en lang historik i Danmark, der går tilbage til 1970'ernes politisk-økonomiske diskussioner. Den er blevet reaktualiseret flere gange, senest gennem klimadebatten før og efter "Klimavalget" i 2019. Den nyeste udvikling tager inspiration fra konkret lovgivning og institutioner i Wales og på EU-niveau. Dette markerer et skifte væk fra et snævert klimafokus og mod spørgsmål om bl.a. trivsel i diskussionen af langsigtede fremtidsscenarier.

Afrunding: Fremtidshorisonter i konflikt

Det står klart, at der er store forskelle på henholdsvis den dominerende og den transformative horisont, som jeg har skitseret ovenfor. Det gælder også tidsmæssigt: Hvor langt er det tidsperspektiv, der styrer forståelsen af, hvad der er bæredygtig politik og økonomi i dag? Og indholdsmæssigt: Hvilke risici og muligheder ser toneangivende aktører, at der eksisterer inden for horisonterne? Jeg vil argumentere for, at den transformative horisont adskiller sig ved at tage konsekvensen af både videnskabelige konklusioner i FN's klimapanel og vedtagne FN-principper for intergenerational retfærdighed alvorligt. Dette står i kontrast til det fokus på optimal økonomisk udvikling i et tidsperspektiv frem til 2050, som findes i den politisk dominerende fremtidshorisont. Her har

de danske traditioner for økologisk modernisering stivnet den politiske nytænkning, som bl.a. klimavidenskaben kalder på, at et ressourcestærkt land som Danmark kan mobilisere. Asymmetrien imellem de transformative og dominerende horisonter giver en række karakteristika i disse horisonter, der styrer i radikalt forskellige retninger for bæredygtighed, demokrati og globalt udsyn.

Først og fremmest er spørgsmålet om bæredygtighed placeret i forskellige systemtilgange, der giver forskellige billeder af fremtidige muligheder og risici. Den dominerende fremtidshorizont arbejder med bæredygtighed ud fra en systemtilgang, der kobler vedtagne politiske beslutninger om bæredygtighed (danske og internationale) med økonomiske modeller, der udpeger en optimal omkostningseffektivitet. Den økonomiske faglighed, som er central her, stiller ikke spørgsmål ved, om der er økologiske eller trivselsmæssige risici, der ikke er tilstrækkeligt adresseret i de politiske planer. Den største risikovurdering går derfor på tab af BNP-vækst – og det er også sådan, økologiske skader bliver vurderet. Traditionelt har den demokratiske sikring af fremtiden i denne horisont været koblet direkte til en vurdering af, om de valgte politikeres beslutninger kan realiseres eller ej. I de senere år har vi set forsøg – inden for samme horisont – på at repræsentere borgeres præferencer i det såkaldte Grønne BNP. Her er det primært nutidige generationers præferencer for at bevare forskellige typer natur, der skaber grundlag for prissætning af naturen. Naturvidenskabelige indsigter om langsigtet bæredygtighed og integritet af økosystemer indgår kun sekundært i modellens værdisætning (Röpke, 2024).

Den transformative horisont trækker i højere grad på traditioner for socioøkologisk systemtænkning, hvor BNP ikke figurerer centralt. Fremtidens muligheder og risici vurderes i denne horisont ud fra forskellige modeller for feedbackmekanismer, der går på tværs af samfund og natur samt det lokale og det globale. Det giver anledning til interessante nybrud inden for bæredygtig politik og demokratiske elementer. Med DGUB's fremtidsvision kan vi læse tilliden til borgerting således, at demokratiet har et behov for et rum for fremtidsdeliberationer, hvor ek-

spertisen er mere sammensat end den, der dominerer i beslutningstagerkredse.

Forsøget på at skabe lovgivningsmæssige og institutionelle rammer for fremtidsovervejelser ud over borgertingenes ”mini-offentligheder” peger på en bredere form for demokratisering af diskussionen om værdi og ressourcer i fremtiden. Det gælder bl.a. de økonomiske ligevægtsmodellers dominans og konkrete værktøjer som diskontering. Fremtidskoalitionen fremhæver den stigende bekymring for fremtiden, som kan måles blandt borgere. Denne bekymring er bred og vil ikke nødvendigvis omsætte sig i sporbare forskydninger ved folketingsvalg eller forbrugspræferencer i et fastlåst politisk system på den korte bane. I en fremtidshorisont præget af diskontering og forventning om en uforstyrret tendens til økonomisk ligevægt mødes disse bekymringer med beroligende diskurser fra eksperter og beslutningstagere. Hvis økologiske risici får lov til at optage en større del af fremtidshorizonten, vil opgaven i stedet være at demokratisere fremtidspolitikken og blotlægge, hvad kortsigtet økonomisk stabilitet koster for langsigtet bæredygtighed.

Referencer

- Altstaedt, S. (2024), ”Future-cultures: How future imaginations disseminate throughout the social”, *European Journal of Social Theory*, 27(2): 279-97.
- Abrahamsen, S. og K. Richardson (2020), ”Professor: Hvis vi skal redde klimaet, må vi se os selv som en del af naturen”, *Information*, 30. maj, www.information.dk/indland/2020/01/professor-redde-klimaet-maa-se-del-naturen
- Alpízar, Francisco, Maria Bernedo, Ruth Cremades og Paul J. Ferraro (2023), ”High discount rates by private actors undermine climate change adaptation policies”, *Climate Risk Management*, 40: 100488.
- Beckert, Jens (2016), *Imagined Futures: Fictional Expectations and Capitalist Dynamics*, Cambridge: Harvard University Press.
- Behrendt, F. (2021), *Debatten om oprøret fra midten*, København: Lindhardt og Ringhof.
- Birkjær, M. og M. Falkenfleth (2024), ”Danskeres lykke giver regning til kommende generationer”, *POV*, 25. marts.
- Caney, Simon (2014), ”Climate change, intergenerational equity and the social discount rate”, *Politics, Philosophy & Economics*, 13(4): 320-42.

- Dansk Industri (DI) (2019), "Regeringens klimapartnerskaber – Danmarks største brainstorm", *Dansk Industri*, 19. februar, www.danskindustri.dk/politik-og-analyser/klimapartnerskaber/.
- Dansk Industri (DI) (2021), "Klimapartnerskaberne skal være Danmarks næste grønne eksportvare", *Dansk Industri*, 11. marts, www.danskindustri.dk/di-business/-arkiv/nyheder/2021/3/klimapartnerskaberne-skal-vaere-danmarks-neste-gronne-eksportvare/.
- DGUB – Den Grønne Ungdomsbevægelse (2022), *En grøn retfærdig fremtid: Danmarks første green new deal*, København: Den Grønne Ungdomsbevægelse.
- Doganova, L. (2024), *Discounting the future: The ascendancy of a political technology*, Princeton: Princeton University Press.
- Dyrhaug, H. (2021), "Political Myths in Climate Leadership: The Case of Danish Climate and Energy Pioneer-ship", *Scandinavian Political Studies*, 44(1): 13–33.
- DØRS - De Økonomiske Råd (2022), "Klimaloven skal sikre gode rammer for klimaindsatsen", <https://dors.dk/oevrige-publikationer/kronikker-artikler/klimaloven-sikre-gode-rammer-klimaindsatsen>
- Ejsing, Mads, Niklas Olsen og Stefan Gaarsmand Jacobsen (2024), "Dansk klimapolitik i et idéhistorisk perspektiv: Økologisk modernisering, sociale bevægelser og relativ stilstand siden 1990'erne", *Slagmark*, 88: 173-99.
- EU (2026) *Retfærdighed mellem generationerne*, EUs repræsentation i Danmark, https://denmark.representation.ec.europa.eu/news/retfaerdighed-mellem-generationerne-2026-03-05_da
- Ewing, B. (2018), "Koselleck's Historik and the Horizons of Politics", *Contributions to the History of Concepts*, 13-(2): 79–99.
- Erhvervsministeriet (2019), *Kommissorium for klimapartnerskaber*, København: Erhvervsministeriet, www.em.dk/media/11343/klimapartnerskaber-kommissorium.pdf
- FH (2020), *Together we create Denmark – together we create green transition*, København: Fagbevægelsens Hovedorganisation.
- Finansministeriet (2021), *Dokumentationsnotat – den samfundsøkonomiske diskonteringsrente*, København: Finansministeriet. https://fm.dk/media/eywl4qvh/dokumentationsnotat-for-den-samfundsøkonomiske-diskonteringsrente_7-januar-2021.pdf.
- Fremtidskoalitionen. (2024), *En verden hvor både nulevende og fremtidige generationer trives*, <https://fremtidskoalitionen.dk/>.
- Gardiner, S.M. (2011), *A perfect moral storm: The ethical tragedy of climate change*, Oxford: Oxford University Press.
- Gleerup, Janne og Jonas Egmosen (2022), "Fremtidsværkstedet som metode til erkendelse og forandring: Metodologiske erfaringer med kritisk utopisk aktionsforskning", *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 24(4): 59-74.
- Gjerris, M. (2024), "Den grønne trepart er greenwashing, der blot skal skjule sandheden: Politikerne redder hverken klima eller biodiversitet", *RÆSON*, 13. juli. www.raeson.dk/2024/mickey-gjerris-den-groenne-trepart-er-greenwashing-der-blot-skal-skjule-sandheden-politikerne-redder-hverken-klima-eller-biodiversitet/.
- Gómez-Baggethun, Erik og José Manuel Naredo (2015), "In search of lost time: the rise and fall of limits to growth in international sustainability policy." *Sustainability Science*, 10(3): 385-95.
- González-Ricoy, I. og A. Gosseries (2016), "Designing Institutions for Future Generations", i I. González-Ricoy og A. Gosseries, red., *Institutions for Future Generations*, Oxford: Oxford University Press.
- Heise, A. (2025), *Heterodox Economics. essentials*, Wiesbaden: Springer.
- Howe, S. (2023), "Implementing intergenerational fairness – the Welsh approach", *Nordic Journal of Wellbeing and Sustainable Welfare Development*, 2(1): 59–62.
- Howe, Sophie og Don Nutbeam (2023), "Interview with inaugural Future Generations Commissioner for Wales, Sophie Howe: embedding a wellbeing approach in government", *Public Health Research & Practice*, 33(2): e3322314.
- Institut for Fremtidsforskning (2024), *Fremtidskoalitionen: Strategi for intergenerational retfærdighed*, København: Institut for Fremtidsforskning.
- IPBES (2018), "Transformative change", *IPBES secretariat*, www.ipbes.net/ppdocuments/transformative-change.
- Jensen, K.K. (2015), "Future generations in democracy: representation or consideration?", *Jurisprudence*, 6(3): 535–48.
- Johnson, L.E. (2003), "Future Generations and Contemporary Ethics", *Environmental Values*, 12(4): 471–87.
- Klimarådet (2020), *Vurderingsnotat om regeringens klimapartnerskaber*, København: Klimarådet.
- Koselleck, R. (2004), *Futures past: On the semantics of historical time*, New York: Columbia University Press.
- Kotchen, M.J., J.A. Rising og G. Wagner (2023), "The costs of "costless" climate mitigation", *Science*, 382(6674): 1001–3.
- Knudsen, M., T. Ahlqvist og A. Taylor (2023), "Defining 'Future Generations': Epistemic Considerations on Conceptualizing a Future-Oriented Domain in Policy and Law-Making", *Journal of Futures Studies*, 28(2): 3–19.

- Holm, Jesper, Lars Kjerulf Petersen, Jeppe Læssøe, Arne Remmen og Carsten Jahn Hansen, red. (2007), *Økologisk modernisering på dansk: Brud og bevægelser i miljøindsatsen*, København: Frydenlund Academic.
- Lund, J.F. og S.G. Jacobsen (2018), "Vi må sætte klima højere end økonomisk vækst", *Politiken*, 15. juni.
- Magaña, P. (2024), "Nonhuman animals and the all affected interests principle", *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 27(7): 1253–76.
- Malm, A. og W. Carton (2024) *Overshoot: How the world surrendered to climate breakdown*, London: Verso Books.
- Meyer, J., J. Søvndal og H. Helveg Petersen (1978), *Oprør fra midten*, København: Gyldendal.
- Morgan, E.A., M. Crichton, G. MacCarrick, E. Stephenson og S. Harris Rimmer (2025), "Scoping existing national policy recognition of future generations: Prospects for future global climate justice", *Global Policy*, 16(4): 525–40.
- Olsen, N. (2022), "Klimapolitikens idéhistorie i Danmark 1980–2022", *Historisk Tidsskrift*, 122(1): 182–202.
- Ploug, N. (2025), "Fremtidskoalitionen: Der findes ingen fremtid, hvis ingen kæmper for den", *Politiken*, 6. juni. <https://politiken.dk/debat/debatindlaeg/-art10432269/Der-findes-ingen-fremtid-hvis-ingen-k%C3%A6mper-for-den#:~:text=Fremtidskoalitionen%20arbejder%20for%20en%20ambiti%C3%B8s%20implementering%20i,kan%20v%C3%A6re%20til%20inspiration%20for%20andre%20lande>.
- Regeringen (2019), "Se formændene for regeringens Klimapartnerskaber", *Regeringen.dk*, 30. marts, www.regeringen.dk/aktuelt/se-formaendene-for-regeringens-klimapartnerskaber/.
- Røpke, I. (2024), "Det grønne BNP i økologisk økonomisk perspektiv", *Økonomi & Politik*, 97(1): 101–11.
- Schalín, A. (2025), "An inevitable conflict? A scoping review of climate change and generations", *Environmental Sociology*, 12(3): 453–465.
- Schmelzer, M. (2016), *The hegemony of growth: the OECD and the making of the economic growth paradigm*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Stahl, R.M. (2022), "Neoliberalism with Scandinavian characteristics: The slow formation of neoliberal common sense in Denmark", *Capital and Class*, 46(1): 95–114.
- Steffen, W., K. Richardson, J. Rockström, S.E. Cornell, I. Fetzer, E.M. Bennett og S. Sörlin (2015), "Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet", *Science*, 347(6223): 1259855.
- Striegler, S.G. og A.F. Buhelt (2023), "Akademi: Sverige og Tyskland har en national strategi for social innovation. Det er på tide, vi følger efter", *Altinget Social*, 13. november, www.altinget.dk/social/artikel/akademi-sverige-og-tyskland-har-en-national-strategi-for-social-innovation-det-er-paa-tide-vi-foelger-efter
- Tønder, L. (2024), "Klimaborgerting, bæredygtighed og demokratisk fornyelse i en antropocæn verden", *Politica*, 56(2): 156–76.
- UNRIC (2024), "Declaration for Future Generations", *UNRIC*, 24. oktober, <https://unric.org/en/declaration-for-future-generations/>.
- Weitzman, M.L. og G. Wagner (2016), *Climate shock: the economic consequences of a hotter planet*, Princeton: Princeton University Press.
- WCED - World Commission on Environment and Development (1987), *Our common future*, Oxford: Oxford University Press.